

mint ahogy a regény végén, tizennyolc esztendő lezajlása után is ő jelenik meg a beérkezett író előtt, mint ötvenen jól túljáró vándiák, aki ismét egyetemre siet beiratkozni. Bakura Dániel már a regény elején családos ember, gyereke is van; jóleső titok borong, savanyú, nyiszlett alakja körül, mely egyetlen vásott, viharedzett kájerben, kajlakarimás kalapban, szög-gel kivert bagariabakancsban hányja maga mögé a kollokviumok- és vizsgáknélküli szemesztereket. Nyilván azért, hogy különszobácskát és ingyen menzajegyeket kapjon s szürke titkába temetkezve, egyik adoma-sugalló alakja legyen a romantikus diákéletnek. Bakura Dániel és Drabant Péter természetesen ezeregy alkalmat nyújt a mulatságos eseményekre jóegynéhány félszeg társukkal egyetemben. Az ingyenjegyek miatti harcok, a mezei hadak legénykedései, az örökké éhes és pénztelen, de soha kétségbe nem eső sihederek csinytevésői, egészen a tragikomikus Martin Pálíg, aki folyton a posztról szökik el rohanvást a körbe (nagyétűségben szenved), hogy a sovány katonakosztot — fenyegetse bár golyó és puskapor — a számára kegyesen félretett kelkáposzta- és kenyérhéjmaradékkal pótolja; gyermekkori emlékek, kedves tanítók és iskolatársak alakjai, akik a később hazaza-autazó «nagy embert» (Mudrony Sándort) szorongva és éljenezve várják az állomáson, miután az a harmadik osztályból a másodikon keresztül nagy előkelőséggel leereszkedik közéjük és e célra megspórolt finom cigarettával kínálja őket; a szerkesztőségi és egyéb irigykedések, ártatlan egymáspukkasztások, a háború közeledése, a sorozás is: mindez a képsorozat, ha nem is egy színvonalon, de érdekesen és lebilincselően válik szerkesztésévé a regénynek s gyakran csal halvány mosolyt az olvasó szájára. A legtöbbet szereplő Mudrony Sándorban nyilvánvalóan önmagát rajzolja Komáromi. Mint ahogy az egész regény egy jóindulatú mosollyal kísért önéletrajzi visszapillantás. A beérkezett író mosolyog itten tizennyolc küzdelmes esztendőjén, egykori szárnyprobálgatásain, néhol kajánul is, de titkon könnyező szeretettel. Bár Mudrony Sándor mindenképen nagy jövő várományosa, az írot seholsem vádolhatni, hogy csak egy szóval is udvarol önmagának. Sőt Mudronynak jut a legtöbb csipés, hogy a regénynek legbővebben kirajzolt karikatúrája legyen. A Bakurával való

találkozás a regény elején és végén, a sok diákalak apró-cseprő élete így válik az ő humorkás alakján keresztül egy vidám és szomorkás pesti-vidéki diákélet keresztmetszetévé. Komáromi több mint húsz íven át adomázza végig a regényt s egy-két szintelenebb jelenetet nem számítva, bírja lélekzetvétellel az utolsó lapig. A regény híven mutatja az utóbbi évek Komáromiját: az a színvonal ez, melyet e rokonszenves és kiváló fiatal elbeszélőnk hamarosan elért; témaköre is ugyanaz: szelíd, mélabús emlékezesek, finom természeti képek drámai elevenséggel megkapó rajza. Ez az ábrázolási mód a téma természetéből is származik ezúttal. Komáromi csupa élő alakot rajzol önmagával együtt. Nem irányregényt ír, ami homlokegyenest ellenkeznek az ő legbensőbb írói egyéniségével s így nem is elgázolt igazságokért száll síkra: jókedvű és tárgyilagos humorista marad mindvégig, akinek mércéje alá épen olyan protekció nélkül kénytelen állani egykori önmaga, mint ifjúságának osztályosai. Így a fonákságra esvén a hangsúly, egy-egy külsőségekben érvényesülő lelki vonás rajzolódik meg pár gesztussal épkezláb vázlatképpé, ami által a regény, bősegebb analízis híján, könnyed olvasmánnyá válik, de mulattató mozzanatokban változatosan gazdaggá. Hogy Komárominak volt ifjúsága s volt egészséges, tiszta, halhatatlan kedélye már a nagy induláskor is, legjobban mutatja ez a jóízű vígszomorkás, érdekes vallomás, a legrokonszenvesebb, minőt csak író eltűnt ifjúságáról írhat.

Vajthó László.

Makkai Ernő: Bethlen Gábor országalkotó politikája. Második kiadás. Budapest, 1929. Pátria. Tizenöt évvel ezelőtt jelent meg először ez az érdekes tanulmány, szerzője a világháborúnak esett áldozatul, kegyeletos érzés tette munkáját megint az olvasók asztalára Bethlen Gábor halálának háromszázéves fordulóján.

Nem akart a szerző részletekbe hatoló életrajzot írni, munkájának mégis több érdeme van. A magasabb szempontok és történeti távlatok keresésén meglátszik, hogy Kemény Zsigmondtól tanult. Makkai mesze történeti távlatból nézi Erdélyt és benne Bethlen Gábort. Ebben az áttekintésben is több gondolkodásra készítő állítására bukkanunk. Erdély történelmében jellemző vonásnak látja, hogy ottan csak

fölhalmozódtak a különböző népelemek, de idegenek maradtak egymással szemben, egymásra hatni nem bírtak. A római korban nem alakulhatott egységes társadalom, mert «a római műveltségnek társadalomalkotó ereje nem a technikai készségben állott», — a beolvasztó szellem nem érvényesülhetett, mert Erdélybe nem rómaiak, hanem félbarbár ázsiai telepesek kerültek. Erdélyben így nem is keletkezhetett egységes társadalom a középkor végéig. Az együttműködés szükségét először 1437-ben ismerték föl Erdélyi nemzetei, — az egységes társadalom kialakításán nagy munkát végzett Bethlen Gábor.

Minden magyar embernek öröme telik abban, hogy a dunántúli katolikus Szekfű és az erdélyi kálvinista Makkai nagyon nevezetes pontokon szembetűnően egyező eredményre jutnak. A katolikus-germán kulturális szellem hatását (8. l.) Makkai ugyanolyan világosan látja, mint Szekfű, a vallásszabadság modern fogalmának ismeretét a XVII. századtól Makkai is elvitatja, azt is látja Makkai, hogy a tudatos magyarosítás föltételezése nagyon modern gondolat. Egyeznek abban is, hogy Bethlen Gábor politikáját és általában az egész erdélyi hintapolitikát az adott körülmények közt egyedül lehetségesnek, tehát egyedül helyesnek ismerik el, egyeznek abban is, hogy Erdélynek még formailag támadó háborúit is magasabb szempontból védelmi háborúknak nézik.

Bethlen Gábor külpolitikájának leírásában helyesen világítja meg azt, hogy a hadbaindulásokat az európai helyzet tette szükségessé. Bethlen egyesíteni szerette volna Magyarországot és Erdélyt saját jogára alatt, gondolt Ausztria egy részének végleges elfoglalására, sőt gondolt a lengyel trónra is.

Röviden ír Bethlen Gábor belső politikájáról, látszik, hogy jeles érzelme volt a gazdasági hatóerők fölismerésére, ami elsőrendű fontosságú éppen Bethlen Gábor jellemzésénél.

Vannak részei, amelyeket már 15 évvel ezelőtt is vitattunk volna. Ilyen az a föltételezés, hogy a román vajdaságok a legújabb kor előtt számítottak volna az erdélyi románság támogatására, ilyen az, hogy hűbéres alakulatok létét Magyarországon élesen tagadja. Nem is tévedésnek, csak tollibának lehet tekinteni, mikor Bethlen Gábort «nem nagy tudású» férfiúnak mondja (nem nagy iskolai tanulása helyett).

Sem ezek a megjegyzések, sem a sajtóhibák nem olyan súlyosak, hogy ennek az emelkedett szempontú, igen szépen megírt könyvnek érdeméből levonnának s ezért nyugodtan aláírhatjuk Lukinich Imre bevezetésének szavait: *Makkai Ernő könyve mélyebb és tudatosabb teszi a Bethlen Gábor történelmi nagyságáról és jelentőségéről vallott feljegyzést.* Török Pál.

Andai Ernő: Tengertánc (Pantheonkiadás). Andai Ernő két első regénye a *Soha ilyen tavaszt* s az *Álmos asszonya* szerelmi problémákkal foglalkozott s feltűnt finom lélekelemzésével. Ebben a regényében is szerelmi történetet mesél el, melyet ezúttal vidéki színész-környezetbe helyez. Egy finomlelkű úrileány, Belezny Klári vidéki operett-primadonna lesz s beleszeret a társulat szép és nagytehetségű tenoristájába, Kalotai Miklósbá. Mint felesége hamar kiábrándul az elkényeztetett, könnyelmű emberből s néhány havi együttlét után hirtelen otthagyja, pedig akkor már anya. Ez a regénynek 1910-ben történő első része. A mese azután tizennyolc év múlva folytatódik.

Őszintén szólva nem szeretjük regényben vagy szindarabban az ilyen hatalmas hézagot, melyet nehéz úgy áthidalni, hogy ne érezzük a nagy zökkenőt. A szerzőnek azonban elég jól sikerül az elszakított meseszálakat újra összehozni s az eltelt tizennyolc év eseményeit az új cselekménybe szőni, melynek az a lényege, hogy a két elszakadt szívet újra összehozza a régi szerelem s záloga, szép fiatal leányuk.

Ezt az egyszerű s nem is új történetet érdekessé tudja tenni egy vidéki város társadalmi- és színészéletének nem nagyon sokoldalú, de mulatságos és derült színezésű rajza, a második részben pedig az ünnepektől operaezenes (Kalotai) életének sikerült festése. Érdekesebb a hősnő lelkének analízise is: hogyan fejlődik a jövőjében bizó, rajongó leánylélek szerelmében csaldott asszonylékké. Ebben sok a finom részlet, épúgy mint az öregedő hőstenor s a Kláriba titkon szerelmes tanár lelki rajzában. Kellemes és vonzó az író elbeszélő készsége, valamint derült optimizmusa, amely az élet szép oldalai felé vonzza. Regényalakjai néhány elmosódott epizódfigurát nem számítva, mind rokonszenves jó- és széplelkű emberek.